

De rol van de JGZ professional in het voorkomen van overgewicht bij kinderen

Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Limburg

Eveliëne Dera

Samenvatting

Hoe kunnen professionals in de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) voor 0- tot 4-jarigen overgewicht bij kinderen voorkomen? Welke knelpunten ervaren zij in de zorg op dit gebied en hoe kan die zorg verbeterd worden? Dat zijn de kernvragen in het promotieonderzoek van Eveliene Dera, die haar proefschrift op woensdag 6 juli aan de Universiteit Maastricht verdedigt. Titel van het proefschrift: 'Overweight prevention, starting from birth onwards. An evaluation of the development and effect of a training program for child health care practitioners in the Netherlands'.

Eveliëne Dera is sinds 2000 verpleegkundige JGZ bij wat tegenwoordig Envida heet. Als promovendus is zij ondergebracht bij de onderzoeksschool CAPHRI en wordt zij begeleid door prof. dr. ir. Maria Jansen, prof. dr. Luc Zimmerman en dr. Willem Jan Gerver. Voor haar onderzoek ontwikkelde Eveliëne Dera een training voor JGZ jeugdartsen en verpleegkundigen gericht op het signaleren van het risico op overgewicht in het eerste levensjaar. Ook het bespreken van dit risico met de ouders vormde een onderdeel van de training. Verder onderzocht zij of de training daadwerkelijk effect heeft op de groei van jonge kinderen.

Mede op basis van dit onderzoek werden de richtlijnen voor JGZ professionals in de loop van de tijd aangepast en is het belang van preventie in de eerste levensjaren meer onder de aandacht gekomen. Wij schetsen hier in vogelvlucht de aanleiding, het verloop en de conclusies van het onderzoek.

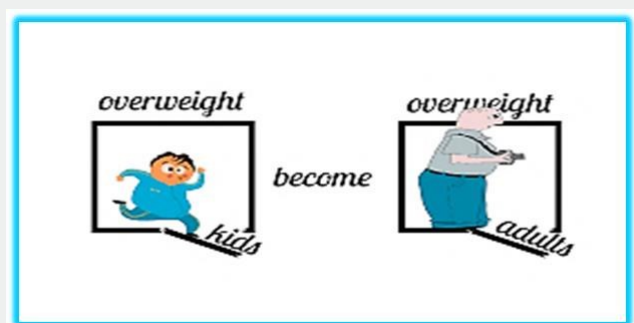
Aanleiding

Overgewicht bij kinderen komt steeds vaker voor in ons land. Bovendien dient overgewicht zich op steeds jongere leeftijd aan. Inmiddels kampt 13 tot 15 procent van de 2- tot 18-jarigen met overgewicht. Zij lopen een grote kans (80 procent) dat ze te zwaar blijven of opnieuw te zwaar worden: overgewicht is hardnekkig, je komt er moeilijk weer vanaf.

Overgewicht kan al op jonge leeftijd tot problemen leiden. Denk bijvoorbeeld aan kinderen die gepest worden op school, die niet goed in hun vel zitten en die daardoor slechter presteren dan hun

leeftijdgenoten. Op latere leeftijd ontwikkelen mensen met overgewicht bovendien vaak (ernstige) gezondheidsklachten. Dat varieert van psychische klachten, bijvoorbeeld depressiviteit, tot fysieke gezondheidsproblemen zoals slechter kunnen bewegen en ademen. Een van de belangrijkste gezondheidsrisico's voor mensen met overgewicht vormt het ontwikkelen van het metabool syndroom. Dit syndroom geeft een verhoogd risico op hart- en vaatziekten en het ontwikkelen van diabetes type 2.

Vroegtijdig ingrijpen kan ernstige gezondheidsproblemen later voorkomen. Het is bovendien een taak van de Jeugdgezondheidszorg om de gezondheid van kinderen te beschermen en bevorderen, stelt Eveliëne Dera. Zij constateerde dat de praktijk van de Jeugdgezondheidszorg graag wilde weten welke rol JGZ professionals kunnen spelen in het voorkomen van overgewicht. Die concrete praktijkvraag vormde de directe aanleiding voor dit onderzoek.

Het onderzoek

Eveliëne Dera begon het onderzoek met het in kaart brengen van de bestaande situatie bij de JGZ op het gebied van de preventie van overgewicht. Zij ontwikkelde vragenlijsten die ze afnam onder zowel verpleegkundigen als jeugdartsen van negen JGZ-organisaties verspreid over ons land. Uiteindelijk werden de vragenlijsten ingevuld door 216 van de 232 professionals die zij benaderde. Een belangrijke vraag was of zij zich bewust waren van het belang van het eerste levensjaar in de preventie van overgewicht. Ook onderzocht Eveliëne Dera in hoeverre zij hier met ouders over spraken en of ze gebruik maakten van het bestaande preventie overgewicht protocol.

In het tweede deel van het onderzoek ontwikkelde ze een training op maat voor JGZ professionals, gebaseerd op het Intervention Mapping model. Die training was gericht op het vergroten van de kennis over het risico van een afwijkende groei in het eerste levensjaar. Verder werden voor het bespreken van het risico op overgewicht met ouders, motiverende gesprekstechnieken ingezet. Ook werd via deze training intercollegiale toetsing gestimuleerd. De training werd uitgetest in de JGZ-praktijk in de regio Maastricht. Een jaar voor de training bracht Eveliëne Dera de praktijksituatie hier in kaart. Ter controle deed ze dat ook in de regio's Heerlen en Sittard-Geleen, waar de training niet aan JGZ professionals gegeven werd. Een jaar na het einde van de training in Maastricht, herhaalde ze dit onderzoek.

Tot slot onderzocht Eveliëne Dera of het volgen van de training uiteindelijk een effect had op de groei van kinderen. Met andere woorden: draagt een verbeterde en actievere werkwijze van JGZ professionals bij aan het tegengaan van overgewicht? Daartoe vergeleek ze de cijfers aangaande lengte en gewicht van drie groepen kinderen; 376 in Maastricht, 378 in Sittard-Geleen en 579 in Heerlen. Ze deed dat bij de geboorte van deze kinderen, na 6 maanden, na 1 jaar en tot slot nog eens na 2 jaar.

Conclusie

Na het afnemen van vragenlijsten onder JGZ professionals in het land, bleek dat jeugdartsen en verpleegkundigen het lastig vonden om het risico op overgewicht in het eerste levensjaar te signaleren. Verder werd duidelijk dat zij het moeilijk vonden om uit de pas lopende groei en (dreigend) overgewicht met ouders te bespreken. Ook vonden professionals het ingewikkeld om over de noodzakelijke gedragsverandering te praten.

Het tweede deel van het onderzoek laat zien dat professionals die getraind werden, signalen van het risico op overgewicht eerder oppikten. Zij waren zich veel meer bewust van dit risico dan de JGZ professionals die de training niet volgden. Bovendien vonden de getrainde professionals het makkelijker om het risico op overgewicht met ouders te bespreken, ook als zij weerstand bij ouders voelden.

Uit het derde en laatste deelonderzoek blijkt dat het trainen van JGZ professionals vooralsnog geen effect lijkt te hebben op de groei van kinderen. Mogelijk was de onderzoeksperiode daarvoor te kort, stelt Eveliëne Dera. Een andere mogelijkheid is dat ouders de adviezen van de getrainde professionals niet opvolgden. Dat is ook niet eenvoudig; het bewerkstelligen van gedragsverandering blijft moeilijk. Zeker als de voedingsmiddelenindustrie nieuwe kant-en-klaar producten blijft ontwikkelen die wel verleidelijk zijn, maar zeker niet altijd gezond.

Adviezen voor de praktijk

Eveliëne Dera begon haar onderzoek in 2007, een periode waarin de wetenschappelijke belangstelling voor overgewicht bij kinderen sterk toenam. In de praktijk hebben het onderzoek van Eveliëne Dera en diverse andere onderzoeken op dit terrein al geleid tot een verandering van de JGZ-praktijk. Hieronder zetten we enkele belangrijke veranderingen op een rij:

- JGZ professionals zijn zich tegenwoordig veel meer bewust van de mogelijkheden om al in het eerste levensjaar het risico op overgewicht te signaleren. Zo neemt dat risico bijvoorbeeld sterk toe als de beide ouders overgewicht hebben. Bij een eerste huisbezoek na de geboorte is dat al duidelijk.
- De weerstand bij professionals om dreigend overgewicht met ouders te bespreken, is sterk afgenomen. Professionals onderkennen dat het belangrijk is om dit in een vroeg stadium te doen. Zij vinden het wel belangrijk om ouders aan te spreken op een manier die aansluit bij hun behoeften. Zo kan soms al winst worden geboekt met een kleine aanpassing in gedrag, zoals minder frisdrank geven.
- Het overgewicht preventie protocol voor de JGZ heeft inmiddels plaatsgemaakt voor nieuwe, heldere richtlijnen, die de praktijk beter ondersteunen. Ook werden er nieuwe trainingen voor JGZ professionals geïntroduceerd.
- De intercollegiale toetsing is nu ingebed in het werk van JGZ verpleegkundigen en draagt zo bij aan betere zorg.
- Er bestaat veel meer eenduidigheid over het eventueel verwijzen van kinderen naar de kinderarts als sprake is van dreigend overgewicht.
- De aandacht voor overgewicht bij jonge kinderen heeft in de praktijk al geleid tot meer samenwerking op dit gebied. Bijvoorbeeld van JGZ professionals en peuterspeelzalen. In de JOGG- aanpak (Jongeren op Gezond Gewicht) geldt samenwerking van publieke en private partijen zelfs als uitgangspunt. Dit is ook nodig om daadwerkelijk tot verandering te komen. De JOGG- werkwijze is inmiddels in 103 gemeenten in ons land van kracht. Zij zetten samen met bedrijfspartners, scholen, sportclubs, supermarkten, zorgprofessionals etcetera in op een gezonde leefomgeving en een gezonde leefstijl. Gezond opgroeien is een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Colofon

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van ZonMw (subsidienummer 7125.0001).

Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van promotieonderzoek door Eveliëne Dera, Department of Social Medicine, Faculty of Health, Medicine, and Life Sciences van de Universiteit Maastricht, Department of Pediatrics, University Medical Centre Maastricht, Child Health Care Organisation Envida and the Academic Collaborative Centre for Public Health Limburg gedurende de periode januari 2007-juni 2016, onder begeleiding van prof. dr. ir. Maria Jansen, prof. dr. Luc Zimmerman en dr. Willem Jan Gerver.

Meer info?

Kijk op www.ggdzl.nl,
www.academischewerkplaatslimburg.nl
of schrijf naar
academischewerkplaats@ggdzl.nl

U vindt de digitale versie van het proefschrift op de website van de academische werkplaats bij documenten.

Voor vragen kunt u contact opnemen met het secretariaat afdeling Kennis en Innovatie van de GGD Zuid Limburg, telefoon: 046 - 850 55 19

Tekst: Karin Burhenne

Geleë, juni 2016